

KISEBB KÖZLEMÉNYEK

Adalékok Pápa város zenetörténetéhez II. (A pápai református főiskola Hangászati Egyesülete 1835-ben).

A pápai református kollégium zenei életéről csak elszórt adatokat találunk a kollégium történetét feldolgozó XIX–XX. századi művekben.¹ Az iskolatörténeti monográfiákban leginkább a kollégium énekkarával, a kántussal (cantus) foglalkoznak a szerzők.² (A jelenség részben azzal magyarázható, hogy az énekkar működéséről számos levéltári forrást találni a kollégium levéltárában.) Ezen kívül a szerzők rendszerint megemlékeznek arról, hogy a tógás deákok 1803-ban mozgalmat indítottak annak érdekében, hogy a hegedülést — más kollégiumokhoz hasonlóan — engedélyezze a főiskola vezetése, de a tanári kar megbotránkoztatónak tekintette a „lármás muzsikát”, így az egyháztanács elutasította kérelmüket.³ „A zenekedvelő togátusoknak be kellett érniök egyelőre — a flótával, citerával, hárfával és klavikordiummal...”⁴

A szemléletváltozást a Mándi Márton István halála (1831) után fellépő új tanárnemzedék hozta meg, amely a hegedűt már nem tekintette „cigányhoz illő” tiltott hangszernek. A diákok által írt és szerkesztett kézirat *Házaló* c. szépirodalmi folyóirat a bizonyíték rá, hogy az 1830-as években a hegedű már elengedhetetlen zeneszerszáma volt a főiskolai zenekarnak.⁵

A különféle neveken (Hangászati Egyesület, Hangászati Társaság, Hangász Kar) emlegetett egyesület önkéntes alapon szerveződött a „tógatus deákok” körében, működését írásban rögzített törvények szabályozták.⁶ 1835-ben négy hegedűsből, két fuvalásból (flótásból), két gitárosból és egy csellistából állt a zenekar. A tagok feltehetőleg maguk szerezték be a hang-

¹ KIS Ernő: A dunántúli ev. ref. egyházkerület pápai főiskolájának története 1531–1895. Pápa, 1896., LAMPÉRT Géza: A pápai református főiskola története 1531–1931. Pápa, 1931., TRÓCSÁNYI Zsolt (szerk.): A pápai kollégium története. Budapest, 1981.

² A kántusról röviden tesz említést LAMPÉRT 1931. 144., s megemlíti, hogy a kántus működését 1811-ben szabályozták (uo. 162).

³ KIS 1896. 157–161., LAMPÉRT 1931. 166–168.

⁴ LAMPÉRT 1931. 168.

⁵ Dunántúli Református Egyházkerület Könyvtárának Kézirattára (DREKK) 399/1. A *Házaló* c. folyóirat szórványszámai csak 1835-ből maradtak fenn: 7. (január 25.), 8. (február 1.), 9. (február 8.), 10. (február 15.), 12. (március 1.), 13. (március 8.)

⁶ A törvények máig nem kerültek elő.

szereket és hetente két alkalommal gyűltek össze a kollégium egyik szobájában (1835-ben a 12-esben) gyakorlás céljából.

A *Házaló* 1835. január 25-én, vasárnap megjelent 7. számában a zenekarvezető röviden beszámolt a Hangászati Egyesület működéséről és terveiről, melyből sok új információt megtudunk⁷:

*Jelentés
Az Iskolai Hangász–Karrol.*

Iskolánk szép művészetet kedvelő ifjai ez évben ismét, mint már két Esztendő óta egy kis Hangászati Társaság' létesítését buzgón ohajtván, az alol irt igazgatósága alatt, e' kívánt Hangászati Egyesület valósággal fel is álla – 's az óta ártatlan kedveléssel folytatja is ezen-szív-képző mulatságot, hetenként kétszer gyűlben össze Iskolánk' 12 szobájába. – A' kis-Egyesület jelenleg 11 Tagokat számlál – kik is a' mult héten a' Hangász-kar Törvényeinek magokat önkéntesen alá irták ily rendel:

Takács Lajos 1st Hegedüs

Mező Dániel 2^{dk} Hegedüs

Kálmán Károl, Kisfaludy Sámuel 3dik Hegedüsök

Szücs Károl 1st Flautás

Vidos László, Oroszi Josef 2^{dk} Flautások

Vály Ferencz, Laczi János Guitárosok

Hőke Daniel Violoncellista.

E' kis Hangász Kar szorgalmatosan iparkodott ugyan, a' mennyiben t: i:⁸ más elsőbb kötelességei meg engedték; de ha még mind eddig sokra nem ment, részént a' Tagok még nagyobbakra ki nem felett, 's magosabb lépcsőre nem hágott kisded műsikai valója, — részint új Tagoknak be lépte okozzák. Eddigleni előmenetelének bizonyítására: Strauss⁹, Cris, — Gabrielen, 's több régibb Valzerei, — Hobovszky Flóra¹⁰ Valzerei, — egy vagy két Polonaise,¹¹ — Hála-Marsch,¹² — 's több Magyar Nóták¹³

⁷ A szöveget eredeti helyesírással közöljük.

⁸ tudni illik

⁹ *Strauß, Johann Baptist* (1804–1849) népszerű osztrák zeneszerző, karmester; több, mint 250 ismert zenemű (keringő, francia négyes, galopp, polka, induló) kötődik a nevéhez.

¹⁰ Neve nem szerepel a lexikonokban.

¹¹ Polonaise, polonéz = „lengyel”, vagyis a mérsékelt háromnegyedes ütemű lengyel táncra irt zenemű.

¹² Marsch (német) = induló

¹³ A „magyar nóták” egy részét közzétette a Veszprém Vármegyei Zenetársaság (1823–1832), amely Ruzicska Ignác és Sebestyén Gábor ösztönzésére jött létre. DOBSZAY László: Magyar zenetörténet. Második, bővített kiadás, Bp., 1998. 297. (A szerző tévesen Sebestyén Gézát irt).

meglehetős, de még nem egészen kielégítő pontossággal való eljárást mutathatja elő. Most leg közelebbi alkalmatossággal, minekutánna nem régiben újabb darabokat volt szerencséje kapni, egy szíves Jóltevőnéjétől, kinek ezért hálás köszönetet mondani az Alol irt, az egész Hangász Kar nevében fő Kötelességének ismeri, Lanner¹⁴ Humoristiker Valzerei tanulásához fogott, mellyeket törtetése a' sok apró nyugtatók, 's a' közönséges uttol szebb, de nehezebb fordulatokra el tért Tactus tagok' kitartása, 's eltalálása miatt nehezen megy ugyan; de idővel pontos meg tanulásokra a' szorgalom reménységet nyújt.

Jutalma e' Kis Egyesület fáradozásának, ha azon kívül, hogy Lelkek' ebeli vággyát kielégíthetik, némelyeknek tán egy két vidám percet szerezhetnek?

Ajánlani e' Hangász-Kar a' musika kedvelők jó szívűségébe az Alolirt annyival inkább bátorodik, mivel némelyeknek jó indulatját eddig is volt tapasztalni szerencséje.

B. Kar-Igazgató

A beszámoló bizonyítja, hogy az egyesület 1833-ban alakult, s 1835-ben új lendülettel működött, koncertre készült. A „B.” szignójú karigazgató (zenekarvezető) Bocsor István (1807–1885) lehetett, aki a pápai kollégiumban tanult, majd tanított: előbb köztanítóként a gimnáziumban, majd tanárként a főiskolán. Történetünk idején, az 1834/35. tanévben a 18–20 éveseknek segédtanárként (praeses) matézist tanított.¹⁵ 1835-ben választották főiskolai professzorrá, de akkor nem kezdett el tanítani, hanem az egyházkerület anyagi támogatásával Bécsben és Berlinben folytatta tanulmányait, s csak hazatérése után, az 1837/38. tanévben foglalta el katedráját.¹⁶

A körülmények tüzetesebb vizsgálatával megerősíthető, hogy ő a főszereplő ebben a történetben. Az 1834/35. tanévben, amikor az idézett híradás megjelent, Stettner György jogtanár töltötte be a kollégiumigazgatói (rektor-professzori) tisztséget, mellette Tarczy Lajos és Edelényi Szabó Sándor professzorok tartoztak a tanári karba. Rajtuk kívül még Eöri Szabó László, a pápai református egyház főkurátora, Tóth Ferenc helybeli lelkész, egyúttal dunán-

¹⁴ Lanner, Joseph Franz Karl (1801–1843) népszerű osztrák zeneszerző, számos keringő alkotója.

¹⁵ DREL 7. h. A Pápai Református Gimnázium iratai. Értesítők, tabellák. Informatio primo semestralis de juventute scholastica illustris collegii evangelico-Helveticae confessionis Papensis. Die 3-a Aprilis 1835. A praeses többjelentésű szó, a XVIII. században jelentése: segítő, oltalmazó, gondviselő, tisztartó, helytartó.

¹⁶ ZOVÁNYI Jenő: Magyarországi protestáns egyháztörténeti lexikon. 3. bőv. és jav. kiadás. Szerk.: Ladányi Sándor. Bp., 1977. 83. Bocsor tanulmányait az egyházkerület anyagilag is támogatta. Útmutatásul azt ajánlották neki, hogy a modern nyelvek közül a németet, franciát és angolt tanulja, „a tanítani való tudományokhoz pedig a' praeparandia és a' muzsika hozzájuk adatik.” DREL I. 1. a. Egyházkerület közgyűlési jegyzőkönyve. 1836. június 31–július 3. No. 25.

túli püspök, továbbá Eőri Szabó Gábor, Kolmár János és Sebestyén Gábor pápai presbiterek alkották „Eklelsiai-Oskolai Consistoriumot”, amely a kollégiumot irányította, életét meghatározta. A tanács tagjai közül Tóth Ferenc és Sebestyén Gábor biztosan támogatta a deákok zenei kezdeményezését.

A felsőbb éves (filozófiát és teológiát tanuló) növendékeket magában foglaló diákönkormányzat élén ekkor Bocsor István senior állt, így érthető, ha őt választották meg zenekarvezetőnek.¹⁷ A *Házaló* említett 7. számának utolsó, 12. oldalán, a lap alján közölt impresszumból azt is megtudjuk, hogy a zenekar több tagja aktívan közreműködött a folyóirat szerkesztésében is. „Bocsor István, Mező Dániel,¹⁸ Vály Ferencz¹⁹ felügyelők’ Gerenday,²⁰ Mező L.²¹ Segédtagok közbfolyásával szerkeszti Szűcs”. Szűcs Károly két segédszerkesztő és a három felügyelő közreműködésével szerkesztette a folyóiratot. Szűcs később lelkesként sem lett hűtlen a költészethez, Bocsor és Vály pápai főiskolai tanárnként gyarapította a szakirodalmat. Egyben azonban mindnyájan meggyeztek: életüket nemesebbé tette a testvérműzsák szeretete.

HUDI JÓZSEF

1848/49 kultusza Pápan (1850–1900) A nemzeti függetlenségi harcok — köztük az 1848/49-es forradalom és szabadságharc — a polgári nemzeti identitás fontos részeivé, a mindenkori politikai hatalom legitimációs eszközeivé váltak. A dualista állam április 11-ét, az ún. „áprilisi törvények” királyi szentesítésének napját emelte hivatalos emléknappá. A magyar parlament először az 1927. évi XXXI. törvénycikkkel nyilvánította nemzeti ünneppé március 15-ét. A kommunista diktatúra idején (1948–1989) az ünnep „ideológiai veszélyességét” egyrészt kisajátítással (pl. „Forradalmi Ifjúsági Napok”), másrészt eljelentéktelenítéssel (pl. iskolák falai közé zárt megemléke-

¹⁷ DREL I. 3. b. Eklelsiai-Oskolai Consistorium jegyzőkönyve. IV. 1834. október 30. No. 1. Bocsor István senior folyamodása a „convictuális fizetések”, vagyis a konviktusi díjak megemelésére az élelmiszerek árának emelkedése miatt.

¹⁸ Mező 1834/35-ben nyilvános segédtanár volt.

¹⁹ Vály (Váli) Ferenc (1810–1882) magyarsóki (Nyitra vm.) születésű, Pápan tanult, 1837-től a komáromi gimnáziumban, 1848-tól a pápai főiskolán tanított. Jól gitározott, lánya így emlékszik komáromi gyermekéire: „Esténként, az egyszerű, de élénk jókedvvel elköltött vacsora után, ha az én kis Móric bátyám is jelen volt, kedves jó apám vette gitárját, s annak pengetése mellett tündérien szép dalokat tudtak énekelni együtt.” VÁLI Mari: Emlékeim Jókai Mórról. Az előszót írta és sajtó alá rendezte Lukácsy Sándor. Bp., 1955. 15.

²⁰ Gerenday (Gerendai) József hidjai (Tolna vm.) születésű, 24 éves, ekkor hatodéves teológus.

²¹ Mező Lajos teveli (adászteveli, Veszprém vm.) születésű, 23 éves, ekkor ötödéves teológus.